

Dolgozatok az Országos Műszaki Könyvtár mûhelyéből IV.

Futala Tibor— Varga Péter

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár.

A könyvállomány iránti olvasói igények A kölcsönzés és a helyben olvasás jellemzői

Üdvös dolog, ha egy-egy könyvtár időnként megvizsgálja tevékenységének valamelyik összetevőjét. E vizsgálatok eredményeiből sokféle fontos következtetést vonhat le munkájára nézve. Az Országos Műszaki Könyvtár sorozatosan él ezzel a lehetőséggel. Ezúttal könyvállományának használati sajátosságaira volt kíváncsi. A kimutatott sajátosságok annyiban nem tekinthetők "belügynek", amennyiben adalékul szolgálnak a műszaki könyvek életgörbéjének jobb megismeréséhez, illetve a hazai érdeklődés tematikai hangsúlyainak megállapításához.

Az 1988 áprilisa és júniusa közötti negyedévben a kölcsönző és a könyv olvasótermi szolgálat munkatársai* összesen 8311, túlnyomórészt kielégített, kisebb, de el nem hanyagolható részben kielégítetlen olvasói könyvigényt regisztráltak, és a majdani feldolgozás szempontjainak megfelelően különféle jelzettekkel láttak el. Kielégített igényt jelentett minden visszaadott – a kölcsönzésbe visszahozott vagy az olvasótermi felügyelőnek visszaszolgáltatót – könyv a maga forgalmi bizonylatával. Kielégítetlen igénynek számított minden azonnal szolgáltatni nem tudott könyv kéréslapja.

A fentiekből következik: a vizsgálatba nem vontuk be a belső kölcsönzési és a kölcsönzeshosszabbítási tranzakciókat. Ezek ui. csak a kölcsönzőforgalmat növelték (mégpedig igen jelentős, 60%-ot meghaladó mértékben), figyelembevételük azonban eltorzította volna a beíratkozott olvasók eleve-igényeinek megoszlásával kapcsolatos eredményeket.

Az előkészített bizonylatokat Varga Péter olvasószolgálati osztályvezető IBM/AT mikroszámítógépen dBASE III Plus programnyelv segítségével dolgozta fel, azaz szervezte a bennük található adatokat az igénystruktúrát különféle szempontok szerint bemutató táblázatokká.

A táblázati anyagból itt csak a legfontosabb, mondhatni a szakmai közérdeklődésre számot tartó részleteket közöljük, a teljes anyag tanulmányozása a gyűjtési gyakorlat finomítása céljából az OMK állománygyarapítóira vár.

*Az adatgyűjtésben és az inputok előkészítésében a következők vettek részt: Kecskés Anikó, Lányi Kinga, Novák Erika, Robb Irén és Szergényi Istvánné az olvasószolgálati osztályról, Czinege Judit, Horváth Judit, Katona Alla, Tóth Gábor és Újházi Péter a könyv olvasótermi és raktári szolgálatról.

Az igények megoszlása a művek nyelve szerint

A kért művek 69%-a magyar nyelvű volt. Ezt követően az angol nyelvűek szerepeltek a legnagyobb, nevezetesen 22,1%-os arányban az igények között. A németek 5,7%-os, az oroszok pedig 2,3%-os részesedést értek el. Az összes többi nyelv részesedése minimálisnak (0,9%) bizonyult.

A magyar nyelvű művek iránt megnyilvánult érdeklődés túlsúlya természetesen adódik "ehoniságunkból". Ezenkívül abból is, hogy állományunkban ezek választéka a legnagyobb: 1987-ben a beszerzések 66%-a volt anyanyelvű, 1980 és 1986 között átlagosan 58%-a.

Az angol nyelvű könyvek iránti érdeklődés is magasabb, mint beszerzési arányuk, amely 1987-ben 19%-ot, 1980 és 1986 között évi 17–17%-ot tett ki. A német nyelvű művek részesedése az 1987. évi gyarapodásból 3,7%-os az 1980 és 1986 közöttiből 6,5%-os, tehát az igényekkel nagyjából arányos volt.

Orosz nyelvű könyvek az 1987. évi gyarapodásunkban 4,3%-kal szerepeltek, az 1980 és 1986 közöttiben, tehát akkor, amikor még az ideológiai szempontok is számításba jöttek, átlagosan 12%-kal. A rájuk vonatkozó érdeklődés az 1987. évi beszerzési arányhoz képest is alacsony részesedést mutatott.

Az egyéb nyelvű művek iránti olvasói igény teljesen esetleges, ezen belül főként referenzművekre irányult.

A művek életkorának szerepe az igényszerkezetben

Az 1. táblázat a vizsgálat keretében igényelt művek százalékosan kifejezett életkori megoszlását mutatja be a három legpreferáltabb nyelv vonatkoz-

1. táblázat

Az igények százalékos megoszlása a kiadás/beszerzés éve szerint

A művek nyelve	A megjelenés/beszerzés éve*			
	1987	1980–86 között	1961–79 között	1960 előtt
Magyar	16,0	55,6	26,3	2,1
Angol	7,4	63,5	28,4	0,7
Német	5,7	49,8	40,1	4,4

* A kettő az OMK szinte kizárólagosan az újdonságokra koncentrált gyarapítási gyakorlatában – némi időbeli eltolódásoktól eltekintve – egybeesik.

sában. (Az orosz és az egyéb nyelvű minta kis száma miatt a további megoszlásokat nem számítottuk ki.)

Az első megállapítás a szóban forgó táblázattal kapcsolatban: az évek múltával a könyvek iránti érdeklődés is jelentősen csökken, s ez a csökkenés a műszaki gyűjteményekben lényegesen gyorsabb folyamat, mint a nem műszaki jellegűekben. Pl. a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban* a mi vizsgálatunkkal kb. azonos időben elemezték a ki nem elégített kérések korösszetételét, s úgy találták, hogy közülük 23% az 1966 és 1975 között, 21% az 1952 és 1965 között, 13% pedig az 1952 előtti kiadott művekre vonatkozott [1].

A második: a műszaki könyvek iránti érdeklődés csökkenése lassúbb, mint a szakfolyóiratok iránti. Így 1985. évi felmérésünk tanúsága szerint a külföldi időszaki kiadványok különféle kategóriáiban az 1979-nél régebbi évfolyamokra csak 1,7 és 17,5% közötti intervallumban mutatkozott igény, miközben a 14 különféle kategóriában mért igény nyolcban nem érte el a 10%-ot sem [2].

Az iménti különbség magyarázata a szakfolyóirat és a szakkönyv (lexikális mű) funkcióinak meglehetősen közismert eltéréseiből adódik: míg az előbbi közleményei révén általában friss keletű, sőt vadonatúj ismereteket közöl, s ezért elsősorban kutatói-fejlesztői-gyártásirányítói igényeket elégít ki, addig az utóbbi ágazatonként-tudományágakként már standard ismereteket rögzít, tehát ismeretsajátítási és ismeretverifikálási célú.

Forgási sebesség az igények szintjén

Ha negyedéven át tartó felmérésünk adatait többé-kevésbé reprezentatívnak fogjuk fel (s a felmérés időbeli kiterjedése, illetve nagyságrendje következtében miért ne fognánk fel ilyenek), mód van annak kiszámítására, hogy meghatározott időben kiadott/általunk beszerzett műveknek a regisztrált igények szintjén milyen a hozzávetőleges forgási sebessége.

A forgási sebességre vonatkozó számításainkat a magyar nyelvű és a három legismertebb világnyelven írt műveket illetően végeztük el, az igények kb.

70%-át indukáló 1987. évi és 1980–1986 közötti beszerzéseket alapul véve. Erről a 2. táblázat tájékoztat.

A táblázat adatai köznyelven azt jelentik, hogy pl. 1988 folyamán minden előző évben beszerzett magyar nyelvű mű 0,71 és minden 1980 és 1986 között beszerzett 0,36 kérésre számíthatott.

Figyelemre méltó az angol nyelvű művek igen magas, a magyar nyelvűekét is jócskán megelőző forgási sebessége, illetve az orosz nyelvű művek e szempontból is megnyilvánuló súlyos elmaradása.

2. táblázat

Az 1988. évi forgási sebesség az igények szintjén

	Az 1987. évi	Az 1960 és 1966 közötti gyarapodást tekintve
Magyar nyelvű műveknél	0,71	0,36
Angol nyelvű műveknél	0,94	0,45
Német nyelvű műveknél	0,42	0,24
Orosz nyelvű műveknél	0,12	0,02

Az igények megoszlása az ETO főosztályai között

Az ETO főosztályai szerint bemutatott igénystruktúra (vö. a 3. táblázattal) arról tanúskodik, hogy nevünk (Országos Műszaki Könyvtár) és szolgáltatásaink, ezúttal az olvasóknak nyújtott kölcsönző és olvasótermi szolgáltatások között nagymértvű a tematikai összhang, hiszen a könyvigények 86,8%-a egyértelműen műszaki és természettudományi tárgyú volt. További 5–6%-ra tehető az az igény, amelynek műszaki természetét "rejtetten" nyilvánul meg (közgazdasági, építőművészeti, programnyelvi irodalom).

Nyilvántartási fogyatékoságok miatt az esetek kb. 1%-ánál meghatározatlan maradt a szak szerinti hovatartozás. Ez azonban indifferens a kép egésze szempontjából.

A továbbiakban csak az 5 és a 6 főosztályon belüli megoszlásokkal fogunk foglalkozni.

3. táblázat

Az igények megoszlása az ETO főosztályai szerint

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
0 Általános művek	151	1,8
1 Filozófia	40	0,5
2 Vallás	2	0,0
3 Társadalomtudományok	343	4,1
5 Természettudományok	1643	19,7
6 Alkalmazott tudományok	5586	67,1
7 Művészetek	149	1,8
8 Nyelv és irodalom	315	3,8
9 Történelem. Földrajz	19	0,2

Az 5 főosztályba tartozó művek iránti igény

Az összes olvasói igény majdnem egyötöde vonatkozott természettudományi művekre (4. táblázat). Miközben a természettudományi igények arányát – a "műszaki tudományok a természettudományi eredmények alkalmazásai", többé-kevésbé helytálló szlogen nevében – lényegében megfelelőnek minősíthetjük, meg kell vele kapcsolatban jegyeznünk az alábbiakat:

- ▶ 1985. évi folyóirat-használati felmérésünk azon megállapításához képest, hogy matematikai folyóirataink használati mutatói igen alacsonyak, az első ránézésre meglepetésként hat, hogy a matematikai monográfiák iránti igény az összesnek több mint a 10%-át teszi ki. Am ha a hozzáteszük, hogy a matematikai művek iránti érdeklődés 72%-a a számítástechnikával összefüggő 519 alosztályra esik, mindjárt kiderül: matematikai könyvállományunknak csak egy speciális "tartománya" tekinthető különösen népszerűnek.
- ▶ A vegyészeti monográfiák (lexikális művek) iránti igények alakulása az 1985. évi folyóirat-használati felmérésünk alapján vártnál jóval mérsékeltebb. Itt a szakfolyóirat és a szakkönyv funkcióinak már említett különbségei szolgálnak valószínűleg magyarázatul.

4. táblázat

Az 5 főosztályba tartozó művek iránti igény

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
50 Természettudományok általában	30	0,36
51 Matematika	877	10,53
52 Csillagászat. Geodézia	30	0,36
53 Fizika	398	4,78
54 Kémia. Vegytan	220	2,64
55 Geológia. Földtan és rokontudományok. Meteorológia	44	0,53
56 Paleontológia. Öslénytan	2	0,02
57 Biológia	40	0,48
58 Botanika. Növénytan	2	0,02
59 Zoológia. Állattan	0	0,00
Összesen	1643	19,72

A 6 főosztályba tartozó művek iránti igény

Az összesen regisztrált igények zöme, konkrétan 67,1%-a esik a számunkra leginkább adekvát főosztályra, mégpedig az 5. táblázat mutatta megoszlásban.

Természetes, hogy e táblázatunknak sem minden sorát kívánjuk a továbbiakban elemezni. Mind állományunkban, mind az iránta megnyilvánuló érdeklődésben csak marginális és/vagy "műszaki vonatkozású" jelentőségük van az általános (60), az orvostudományi (61), a mezőgazdasági (63) és a házi gazdasági-háztartási műveknek (64). És továbbmenve: a különféle könnyűipari ágazatok (67) és az építőipar-építőanyag-ipar (69) szakirodalmi ellátásáért sem mi vagyunk elsődlegesen a felelősök a könyvtárközi munkamegosztás értelmében.

Az üzemszervezés és szervezés irodalma (65) iránt megnyilvánult érdeklődést az adott állományi és népgazdasági helyzetben az igényhalmazon belül arányosnak tartjuk.

A vegyipari irodalom (66) által kiváltott lanya érdeklődést ugyanazon okokkal magyarázzuk, mint a kémiai szakirodalom (54) irántit. Sőt: azt is megkockáztatjuk, hogy e két rokon, sokféle szimbiózist mutató szakirodalom-csoport iránti érdeklődés összevonásával (ami az összes igény 6,39%-át teszi ki), még szemléletesebbé válik a szakkönyv és a szakfolyóirat használatának különbségével kapcsolatos korábbi megállapításunk. Ez másként fogalmazva azt is jelenti: vegyész olvasóink túlnyomó része a folyóirat-irodalmat felettébb intenzíven használó kutató-fejlesztő-gyártásirányító kategóriába tartozik.

5. táblázat

A 6 főosztályba tartozó művek iránti igény

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
60 Általános művek az alkalmazott tudományokról	6	0,07
61 Orvostudomány	66	0,79
62 Mérnöki tudományok	2590	31,09
63 Mezőgazdaság	46	0,55
64 Házi gazdaság. Háztartás	12	0,14
65 Üzemszervezés és szervezés	387	4,65
66 Vegyipar. Kémiai technológia	312	3,75
67 Különböző iparágak	107	1,28
68 Továbbfeldolgozó iparok	1740	20,89
69 Építőipar	320	3,84
Összesen	5586	67,05

A "mérnöki tudományokra" (62) vonatkozó igények megoszlása

A 6. táblázat tanúsága szerint az olvasói igények majdnem egyharmada esik az ETO 62, mérnöki tudományoknak nevezett osztályára.

A 6. táblázat felsorolta alosztályok közül csupán a kiugró érdeklődéssel büszkélkedő 621-et kell a 7. táblázatban "tovább szeletelnünk".

Itt jutottunk el a könyvállományunk iránti olvasói érdeklődés első csúcsához, az elektrotechnikához, s ez e témakör gyarapításának további kiemelt kezelésére kötelez bennünket.

6. táblázat
A "mérnöki tudományokra" (62) vonatkozó igények megoszlása

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
620 Anyagvizsgálat, energiazagazdálkodás	51	0,61
621 Általános géptan. Elektrotechnika	1781	21,38
622 Bányászat	44	0,53
623 Haditechnika	25	0,30
624 Mélyépítés, magasépítés	111	1,33
625 Szárazföldi közlekedési technika	48	0,58
626 Általános vízépítés	9	0,11
627 Kikötő, víztároló	4	0,05
628 Vízellátás, csatornázás, világítás	143	1,72
629 Közlekedéstechnikai eszközök a sinjároművek kivételével	310	3,72
Összesen	2526	30,33

7. táblázat
Igénymegoszlás a 621-en belül

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
621.0 A gépészet elmélete	19	0,23
621.1 Gőzgépek	23	0,28
621.2 Vízierőgépek	7	0,08
621.3 Elektrotechnika	1231	14,78
621.4 Egyéb hőerőgépek	54	0,65
621.5 Hűtőtechnika	36	0,43
621.6 Berendezések gázok és folyadékok szállítására	22	0,26
621.7 Forgácsmentes megmunkálás általában	142	1,70
621.8 Gépelemek	148	1,78
621.9 Forgácsoló megmunkálás	79	0,95
Összesen	1761	21,14

A "továbbfeldolgozó iparok" (68) osztályához tartozó igények

Ide tartozik az összes regisztrált igény jó egyötöde (8. táblázat). Mielőtt még az ebben az osztályban található második érdeklődési csúcsról beszélünk, a finommechanikai irodalom (681) iránti igényeket kell tovább bontanunk (9. táblázat).

Íme: a 681.3 keretében megleltük a második érdeklődési csúcst, ami a számítógépesítés és a számítógép hazai karrierjének köszönheti létét és szüntelen "magasodását".

Ez a csúcs az elektrotechnikainál is magasabb, s annál is, mint amennyit itt megmértünk belőle. Ha ui. az 519 alatt regisztrált igényeket (7,6%) és az itt külön elemezni nem kívánt 8 főosztályból a 800.9 alatt kimutatott igényt (3,2% – programnyelvek) is hozzászámítjuk e magassághoz, akkor a számítástechnika a maga különféle vonatkozásaival 28,35%-os csúcst reprezentál az összes igényen belül.

8. táblázat
A "továbbfeldolgozó iparok" (68) osztályához tartozó igények megoszlása

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
681 Finommechanika	1649	19,79
682 Kovácsiparok	7	0,08
683 Vasárúk	8	0,10
684 Bútorgyártás	8	0,10
685 Bőripar, sporteszközök	3	0,04
686 Könyvkötés	8	0,10
687 Ruházati iparok	7	0,08
688 Játékgyártás	24	0,29
689 Barkácsolás	26	0,31
Összesen	1740	20,89

Igénytóplista a négyjegyű ETO-jelzetek szintjén

Mivel az ETO főosztályainak és osztályainak, időnként még alosztályainak megnevezése sem ad egyértelmű, pl. gyűjtőkori gyakorlatban hasznosítható tárgyszót, a 10. táblázaton a négyjegyű ETO-jelzetek szintjén adjuk meg mindazokat a tárgyszavakat, amelyekre vonatkozóan legalább 50 igényt regisztráltunk. Ez a táblázat az olvasói érdeklődés tematikai hangsúlyait adja meg.

Egyébként az igények e négyjegyű szintig összesen 62 esetben differenciálódnak, de csak a táblázatban szereplő 14-ben haladják meg a legalább 50-es gyakoriságot. (A 11. táblázat a 100-as gyakoriságig)

9. táblázat

Igénymegoszlás a finommechanikai irodalmon belül

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
681.0 Általában	2	0,02
681.1 Kerek és hajtóműves finommechanikai szerkezetek	16	0,19
681.2 Műszerészet	14	0,17
681.3 Adatfeldolgozó gépek és berendezések.		
Számítógépek	1462	17,55
681.4 Látszerészet	2	0,02
681.5 Irányítástechnika	90	1,08
681.6 Sokszorosító és nyomdaipari gépek	1	0,01
681.7 Optikai műszerek	16	0,19
681.8 Hangszerkészítés	41	0,49
681.9 Szobrászati-vésnök szerszámok	1	0,01
Összesen	1645	19,73

differenciálja az igényeket.) E "tizennégyekre" összesen 4489 megkeresés esik, ami az általunk regisztrált igény 54%-a.

Botorság volna persze, ha toplistánkból azt a következtetést vonnánk le, hogy a beszerzést csak a bennük található "tárgyszavakra" kellene a továbbiakban koncentrálnunk. E lista sugallatát annyiban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, amennyiben többes példány-gyűjtési gyakorlatunkat kívánjuk finomítani.

Az igények kielégítésének mértéke és módja

A magyar nyelvű művek iránt megnyilvánult kérések 23,2%-át nem tudtuk azonnal kielégíteni. Az angol nyelvű művek esetén ez 20%, a németek esetén 15,8%, az oroszokén pedig 3,1%.

Ha előrebocsátjuk, hogy a "kötészetben van", "szállítás alatt", "még nem érkezett meg a feldolgozásból", "kallódik" típusú elutasítások elemzett halmazunkban ugyancsak törpe minoritást képeznek (27 eset, a teljes halmaz 0,3%-a), akkor az idegen nyelvű művek esetén a szolgáltatás elmaradásának meghatározó oka a kérések időpontjában való kikölcsönözöttség. Ezen egypéldányos beszerzés mellett nincs mit csodálkozni.

Az általában több (2–8) példányban gyűjtött magyar nyelvű művek nem szolgáltatásának oka összetettebb. A 23,2%-ból mindenesetre 8,6%-ot ki-

kölcsönözöttség címén eleve le kell számítani. 1075 esetben (e címen a 23,2%-ból további 12,9% vonandó le) "nem kölcsönözhető mű, illetve törzspéldány"-hivatkozással hiúsult meg a kérések kielégítése. Azt sajnos nem regisztráltuk, hogy a fenti elutasításokból mennyi változott át az olvasótermi használat pozitív esetévé.

Nem dicsekvésként, csupán ténymegállapításként írjuk le, hogy az adott pillanatban ki nem elégíthető kérések aránya – informálisan szerzett adataink tanúskodnak róla – másutt sokkal magasabb, nem egy budapesti nagykönyvtárban az 50%-ot is meghaladja. Mi magunk az OMK ebbéli adatát is meglehetősen kellemetlennek tartjuk, s beszerzési gyakorlatunk korrekcióival megpróbálunk segíteni rajta.

A vizsgálat tanúsága szerint az olvasói igények 67%-át a kölcsönzőben, 33%-át pedig a könyv olvasóban elégítettük ki. (Az 1988-ra vonatkozó éves adatok ezzel nagymértékben kvadrálnak, minthogy 68:32%-os arányt mutatnak ki.)

Tanulságok és tennivalók

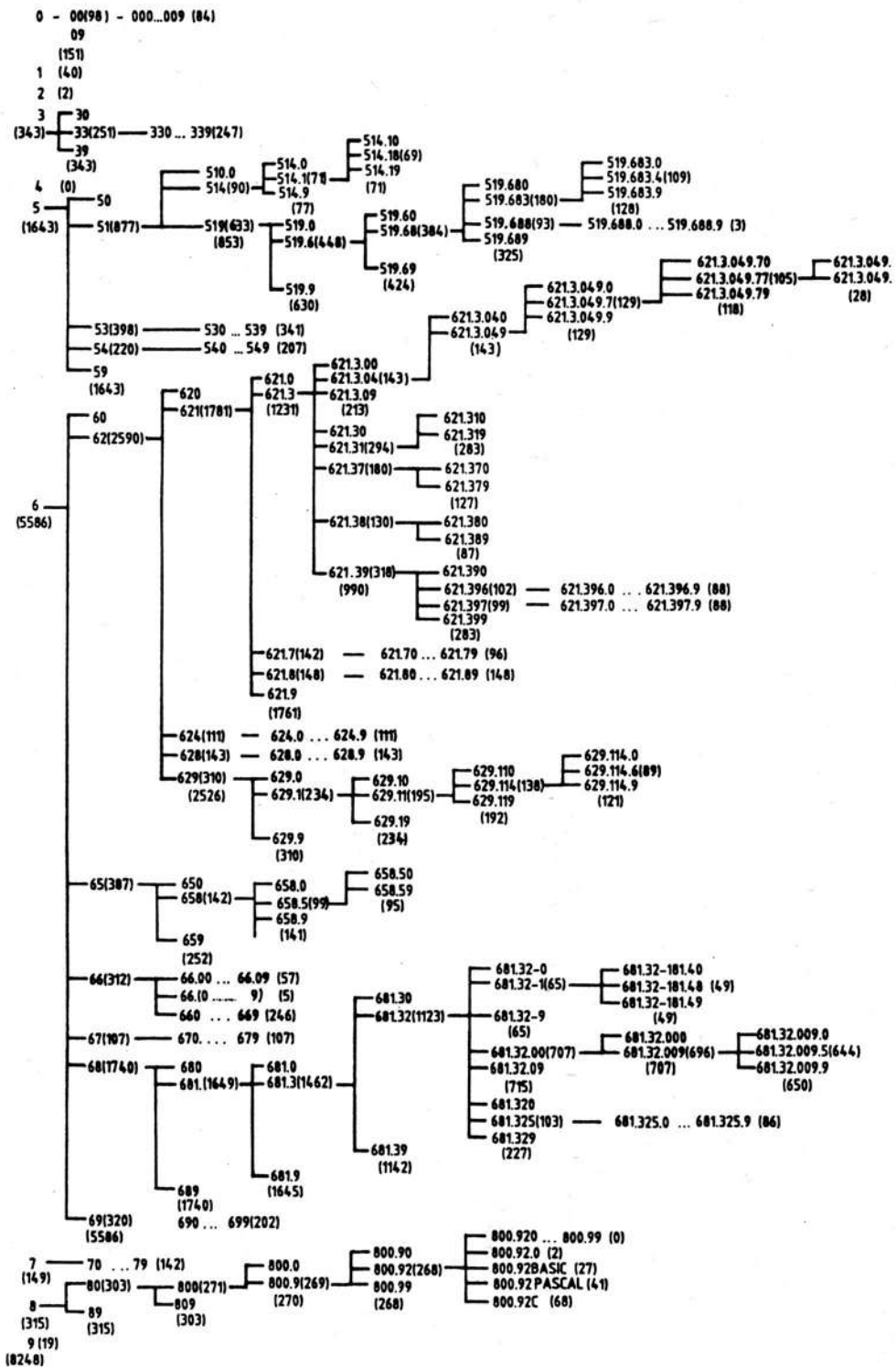
E dolgozatból – reméljük – mindenekelőtt az tetszik ki, hogy a mikroszámítógépek alkalmazása révén milyen nagy adathalmazok sok szempontú "tanúsítványokká" rendezésére nyílik lehetőség, illetve hogy e

10. táblázat

A legnépszerűbb szakterületek toplistája

	A kérések száma	Az összes igény %-ában
514.1 Síkháromszög tan	71	0,85
519.2 Valószínűség-számítás	91	1,09
519.6 Számítógéptudomány	448	5,38
621.3 Elektrotechnika	1231	14,78
621.4 Hőerőgépek a gőzgépek kivételével	54	0,65
621.7 Forgácsmentes megmunkálás	142	1,70
621.8 Gépelemek	148	1,78
621.9 Forgácsoló megmunkálás	79	0,95
624.0 Építmények építőanyag szerint	71	0,85
629.1 Közlekedési eszközök sínjároművek kivételével	234	2,81
658.5 Gyártásszervezés, -tervezés, ellenőrzés. Konstrukció	99	1,19
681.3 Számítástechnika	1462	17,55
681.5 Irányítástechnika	90	1,08
800.9 Programnyelvek	269	3,20
Összesen	4489	53,86

11. táblázat
A könyvigények ETO szerinti differenciálódása 100-as nagyságrendig

"tanúsítványok" értelmezése milyen sokféle helyzet-tudatosító haszonnal jár.

A vizsgálat eredményei teljes mértékben igazolták annak a néhány éve hozott gyarapításpolitikai döntésünknek a helyességét, amelynek értelmében a magyar nyelvű műveken kívül tömegesen tulajdonképpen csak angol nyelvű, "félig tömegesen" pedig csak német nyelvű műveket szabad beszerezni. Más idegen nyelveken megjelent művek beszerzése legfeljebb esetileg léphet túl a referenzművek körén.

Noha az orosz nyelvű művek beszerzésében az utóbbi években igencsak felhagytunk az ideológiai háttérű gyakorlattal, esetükben a beszerzés és az érdeklődés között még így is igen nagy a távolság. Ebben szerepet játszik a szovjet könyvterjesztés azon furcsasága, hogy külföldre csak a kövedialis kiadványokat juttatja el, miközben a valóban érdeklődésre számot tartó művek nem kerülnek be a nemzetközi forgalomba. (Hogy vannak ilyen művek, arról időnként bibliográfiai hivatkozásokból lehet tudomást szerezni.) Szeretnénk remélni, hogy a nyíltság általánossá válása ezt a rossz szokást is megváltoztatja.

Az itt bemutatott forgássebesség-adatokon kívül az elkészült listák alapján tematikai vonatkozásokban is ki lehet számítani a forgási sebességeket. Erre

főként a magyar nyelvű állomány esetében van szükség. Ennek alapján meghatározott témákban pl. vissza lehet fogni a többes példányok gyűjtését, másokban pedig kibővíteni. (Az ilyen vonatkozású elemzéshez mindenesetre még le kell kérni a számítógépes könyvkatalógusból a témánkénti szerzeményezési adatokat, amelyek az itt kellő bontással az éves beszámolóknak nem állnak rendelkezésre.)

Különös figyelemmel kell lenni a toplistában szereplő szakok irodalmának további beszerzésére. Ez részint beszerzési példányszámbővítést jelenthet, részint pedig a beszerzett címek további bővítését.

Irodalom

- [1] PAPP István: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának alapfunkcióiról. Vitaanyag. Budapest, 1988. házisoksz. 17 p.
- [2] Külföldi időszaki kiadványok használata az Országos Műszaki Könyvtárban. 1-2. közl. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 34. köt. 5-6. sz. 1987. p. 207-214., 268-280. (Dolgozatok az Országos Műszaki Könyvtár műhelyéből, III.)

Beérkezett: 1989. VI. 5-én.

Elektronikus könyvtár

Az Egyesült Államokban az OCLC és a Carnegie Mellon University (Pittsburgh) közös vállalkozásba kezdett egy Mercurynek elnevezett tudományos, teljesen elektronizált könyvtár kifejlesztése és elterjesztése érdekében. A projekt három fő célja: egy nagyméretű, korszerű technikán alapuló, megosztott könyvtár kifejlesztésének bebizonyítása; elektronikus könyvtári szolgáltatások nyújtása egy kutatói közösségnek; laboratórium létrehozása az elektronikus információszolgáltatás tanulmányozásához.

A rendszer üzembe állítása után a használók íróasztaluknál elhelyezett munkaállomásokról fognak hozzáférni a Mercuryhoz. A terminálként szolgáló számítógépek segítségével távoli adatbázisokkal is kapcsolatba léphetnek. A használók által lehívott információt ún. server számítógépek tárolják. A rendszer minden elemét egy kiterjedt és gyors kommunikációs hálózat köti össze.

A Mercury rendszert az egész campuszt átfogó számítógép-hálózatra alapozzák, amelyet az IBM-mel együtt fejlesztettek ki, s három fő összetevőből áll: kommunikációs hálózat, adogató számítógépek és elektronikus munkaállomások.

A Mercury szabványos protokollokat fog használni a nyílt rendszerek összekapcsolása referenciamodellel (Open Systems Interconnection Reference Model) való kompatibilitás érdekében.

A rendszer segítségével hozzáférhető információt a hálózat különböző helyein különféle hordozókon fogják tárolni. A munkaállomásokon lesznek diszkeken vagy CD-ROM-on elhelyezve például olyan adat-

bázisok, mint szótárak, referenzművek, folyóiratcikkek, személyes nyilvántartások. Más adatokat a munkaállomásokról távol eső adatbázisokban tárolnak.

Egy külön server (reference assistant) fogja segíteni a használókat abban, hogy kiválasszák a megfelelő adatbázist. A reference assistant végső kifejlesztésében szakértő rendszerként működik.

A Mercury mint nagyméretű elektronikus könyvtári laboratóriumot fogják használni elsősorban számítógépes szakemberek. Megegyezés született már a különböző, számítógépes szakirodalmat tartalmazó adatbázisok rendelkezésre bocsátásáról az Association for Computing Machineryvel és az Institute of Electrical and Electronics Engineers-szel.

A Mercury rendszer egyéb lehetőségeket is magában foglal. Így például olyan adogató számítógépek is lesznek a Carnegie Mellon University hálózatában, amelyek lehetővé teszik a szabadszöveges keresést, és kapcsolatban állnak a reference asszisztenttel és a munkaállomásokkal; az adatokat és indexeket pedig mágneslemezekon tárolják.

A Mercury projekt első szakaszát 1989 nyarán tervezik üzembe állítani a Carnegie Mellon University campusán.

/OCLC, Carnegie Mellon join to produce electronic library. = Advanced Technology Libraries, 17. köt. 12. sz. 1989. p. 4-5./

(Papp István)